

MÜASİR AZƏRBAYCAN: DEMOKRATİK İDARƏETMƏDƏ HUMANİZM SİYASƏTİ

Jalə SÜLEYMANOVA,
*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının müdavimi*

AÇAR SÖZLƏR: *humanizm, demokratiya, rifah, multikulturalizm, amnistiya.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *гуманизм, демократия, благополучие,
мультикультурализм, амнистия.*

KEY WORDS: *humanism, democracy, welfare, multiculturalism, amnesty.*

«Müstəqil Azərbaycanın siyasəti insan amilinə hesablanıbdır. İnsan hər şeydən üstündür. Azərbaycan vətəndaşı, onun təhlükəsizliyi, rahat yaşaması, rifahı ön plandadır».

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Humanizm - ümumbəşəri dəyər. Demokratiya.

Latın dilindəki “homo” - insan, “humanus” - insani, “humanitas” - insanlıq sözləri ilə eyni kökdən gələn **humanizm** fərdin öz həyatının məzmununu, formasını müəyyən etmək hüququna, o cümlədən öhdəliyinə malik olduğunu iddia edən demokratik və etik həyat mövqeyidir. O, insanın bilik və bacarıqlarından istifadə etməklə bəşəri və digər ali dəyərlərə söykənən etika əsasında daha humanist cəmiyyətin yaradılmasına səsləyir. Humanizm insana gözəl işlər görmək, əxlaqlı yaşamaq, həmçinin gələcəyə daha yaxşı bir dünya qoyub getmək vərdişini aşılır. Qədim Roma siyasətçisi və filosofu Siseronun verdiyi anlayışa əsasən, humanizm insan bacarıqlarının ali mədəni və mənəvi inkişaf yolu ilə mülayimliyə, insaniyyətə əsaslanan, estetik cəhətdən tamamlanmış formaya çevrilməsidir [1].

Özündə bəşəri hissləri daşıyan və konseptual məzmun kəsb edən dəyərlər kompleksi olan humanizm prinsipləri insanlararası münasibətlərdə diqqət, hörmət və norma qaydalarını yaradır. Humanizm prinsiplərindən hüquqi, əxlaqi norma və qaydalar meydana gəlir. Müharibələrin, münaqişələrin və digər gərginliklərin, fəlakətlərin qarşısının alınması, önləyici tədbirlərin görülməsi və bu yöndə vasitəçilik fəaliyyətinin özü də məhz humanitar aktların tərkibini təşkil edir. Humanizm məkanları bu baxımdan sülh, sabitlik, əmin-amanlıq və dinc yanaşı yaşamaq məkanlarıdır [2]. Humanizm insana hörmət, ona qarşı zorakılığın olmaması dünyagörüşü kimi ali təzahürlərində optimal pragmatizmə, yəni demokratiyanın formalaşmasında real alətə çevrilir. Bunun əksi – antihumanizm

özbaşınalığı yaradır, faşizmə doğru aparır. Demokratiya da öz növbəsində humanizmin praktiki realizəsində iştirak edir. “Humanizm - demokratiya” sistemi münasib və tarixi təkamül baxımından daha davamlıdır [3]. Humanizmə siyasi praktikanın əsas prinsipi kimi baxılır. Siyasi təcrübənin ümumi oriyentirləri kimi başa düşülən siyasi dəyərlər siyasi ideologiyanın elementləri olaraq eyni deyil. Elə dəyərlər var ki, onlar ali məqsədlər hesab olunur. Onların məzmununu cəmiyyətin normal fəaliyyəti və inkişafı üçün vacib şərt olan insanların bazal tələbatları təyin edir. Siyasi dəyərlər piramidasının zirvəsində humanizm yerləşir [4].

Mərkəzində “insan ali dəyərdir” prinsipinin dayandığı siyasət humanizm, insansevərlik siyasətidir. Müasir Azərbaycan idarəetməsində demokratiya və humanizm vəhdət təşkil edərək sistem olaraq uğurla həyata keçirilir. Demokratiya bəşər cəmiyyətinin mürəkkəb, aktual, ciddi mübahisələrə səbəb olan və maraq doğuran dəyərlərindən biridir. Dövlətimiz də sivil dünya birliyinin üzvü kimi demokratikləşmə prosesindən kənarında deyil. Cəmiyyətin demokratik inkişaf yolu ilə getməsi üçün mütləq ictimai, sosial rifahın olması vacibdir. Ölkəmiz liberal və humanist prinsiplər əsasında həqiqətən əsl demokratik cəmiyyət qurmaq yolu tutmuşdur. Demokratiyanın başlıca şərti kifayət qədər geniş, sağlam orta sinfin olmasıdır. Azərbaycan hakimiyyəti bunu başa düşür, ona görə də ölkəmizin inkişafının Prezidentimiz tərəfindən elan edilmiş öncül istiqaməti ilk növbədə əhalinin maddi rifahının, sosial vəziyyətinin yüksəldilməsi, bu yöndə hərtərəfli şəraitin yaradılmasıdır. Tranzit cəmiyyətlərdə demokratiya əhalinin firavanlığından bilavasitə asılıdır [5, s. 249, 257].

Müasir Azərbaycanda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqları.

Antik yunan filosofu Platon yazırdı ki, ədalət, müdriklik və qanun bir yerdə olacağı zaman bəşəriyyət xoşbəxtliyə qovuşacaqdır. Müasir Azərbaycanın memarı və qurucusu olan Ümummilli Lider Heydər Əliyev də özünün təkmil dövlətçilik fəlsəfəsində bu üç dəyəri bir araya gətirməklə siyasi fəaliyyətinin bütün mərhələlərində humanizm, sosial ədalət və insanpərvərlik prinsiplərinə əsaslanmış, milli və bəşəri ideallara bağlı olmuşdur. Hər bir fərdin maraq və mənafeinin, qanuni hüquqlarının müdafiəsini dövlətin başlıca vəzifəsi sayan Ulu Öndər Heydər Əliyev siyasətinin mühüm cəhəti onun humanizm ideyalarından qaynaqlanmasındadır. Dahi liderin mütərəqqi ideyaları milli inkişaf prosesində mayak rolunu oynamışdır. Məhz Ümummilli Liderin hakimiyyətə qayıdışından sonra demokratikləşmə ilə yanaşı, cəmiyyətimizin bütövlüyünə xidmət edən humanizm ənənələrinin təməli qoyulmuşdur [6, s. 3].

Yeni, müstəqil Azərbaycan dövləti ilk addımlarını atmağa başlayarkən respublikamızda qanunçuluğun və hüquq qaydalarının bərpası istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş, demokratik islahatlara start verilmişdir. O dövrdə vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsini, xalqın iradəsinin ifadəsi kimi qanunların aliliyini təmin edən hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğunu, ədalətli iqtisadi və sosial qaydalara uyğun olaraq hamının layiqli həyat səviyyəsini təmin edən yeni konstitusiyaya ehtiyac duyulma zərurətini düzgün qiymətləndirən Heydər Əliyev dövlətin təməlinin möhkəm siyasi-hüquqi əsaslar üzərində qurulması üçün ilk növbədə müstəqil Azərbaycan Konstitusiyasının hazırlanaraq qəbul edilməsini vacib saymışdır. 1995-ci il noyabrın 12-

də ümumxalq səsverməsi ilə qəbul olunan Konstitusiyamızın 48 maddəsi sırf insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını əks etdirir [7, s. 333, 334].

Azərbaycanda siyasi, iqtisadi, hüquqi, demokratik islahatların həyata keçirilməsində Konstitusiyanın prinsipləri və müddəaları həmişə əsas tutulmuşdur. Bu əsasda da ölkədə bütün sahələrdə islahatlar aparılmışdır. Demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmaq, Azərbaycan vətəndaşlarının Konstitusiyanın müəyyən etdiyi prinsiplər əsasında azad, sərbəst yaşamasını, insanların hüquq və azadlıqlarının qorunmasını təmin etmək üçün şərait yaradılmış, demokratik dövlət quruculuğu və yeni siyasi-iqtisadi sistemin formalaşdırılması üçün hüquqi-normativ bazanın yaradılması istiqamətində uğurlu işlər həyata keçirilmişdir. Konstitusiyanın qəbul edilməsindən sonra ali qanunvericilik orqanı olan Milli Məclis tərəfindən təkcə beş ildə, yəni 2000-ci ilədək 900-dən çox qanun qəbul edilmişdir ki, bu da respublikamızda qanunçuluğun və yeni dövlət quruculuğunun hüquqi bazasının yaradılmasının parlaq təzahürü idi. Beləliklə, xalqın rifah halının yaxşılaşdırılması, hər bir insanın, vətəndaşın ali, mütərəqqi cəmiyyətdə yaşaya bilməsi üçün ilkin addımlar atılmışdır.

Müasir Azərbaycan siyasəti, onun ayrı-ayrı prioritetləri humanist ideyaların üzərində qurulub. Bu siyasətin sosialyönlü olmasının özü də idarəetmədə humanistliyin təəcəssümüdür. Ümumiyyətlə, ölkədə həyata keçirilən sosial islahatların əsas istiqamətləri əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi, yeni iş yerlərinin açılması və paralel olaraq sosial müdafiəsi məsələlərində ünvanlılıq prinsipinə üstünlük verilməsi, aztəminatlı ailələrin, əlillərin, ailə başçısını itirənlərin, şəhid ailələrinin və bu qəbildən olan digər şəxslərin pensiya və müavinət təminatının yaxşılaşdırılması, onların həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə şərait yaradılmasından ibarətdir. Sosial islahatların uğurla aparılması bu sahədə yeni, əhalinin sosial müdafiəsində keyfiyyətcə fərqli yanaşma və ənənəvi metodların təkmilləşdirilməsi baxımından müvafiq qanunvericilik aktlarının və dövlət proqramlarının qəbul olunmasını zəruri etmişdir.

Təcrübə göstərir ki, bazar iqtisadiyyatını seçmiş bir çox dövlətdə sosial müdafiə məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilmir. İnkişaf etmiş dövlətlərin bir çoxunda təhsil, səhiyyə və digər sahələr Azərbaycandakı kimi dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşmir. Eyni zamanda, dövlət əhalinin sosial problemlərini əsas götürərək milyardlarla dollar tələb edən infrastruktur layihələrini dəstəkləmir. Bu baxımdan Azərbaycanda sosialyönlü siyasətlə bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin uğurlu kombinasiyası özünü tam doğruldur.

Dövlətimizin siyasətinin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayanır, hər şey Azərbaycan vətəndaşı üçün edilir. Cəmiyyətimizin demokratikləşməsi, Konstitusiyamızda təsbit olunmuş fundamental insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, liberal bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin mənimsənilməsi, yəni görülən bütün işlərin əsas hədəfi insan amilinin inkişaf etdirilməsi, onun sosial təminatının yaxşılaşdırılmasıdır. Cənab Prezidentin insan kapitalının inkişafına xüsusi önəm verməsi heç də təsadüfi deyildir. Bir tərəfdən, biz inkişaf deyəndə sadəcə iqtisadiyyatın tərəqqisini deyil, eyni zamanda sağlam gələcək nəslin formalaşmasını nəzərdə tuturuq. İntellektual potensialın yaratdığı texnoloji innovasiyalar, beynəlxalq rəqabətə davamlı və ətraf mühitin qorunması ilə həmahəng

olan iqtisadi fəaliyyət də bu məqsədə xidmət edir. Digər tərəfdən, həyata keçirilən dövlət siyasəti humanizm və insani dəyərləri idarəçiliyin əsas meyarına çevirməyi, Azərbaycanda əsl rifah dövləti yaratmağı hədəfləmişdir [8, s. 8].

Ölkəmizdə humanitar məsələlər öz həllini tapmağa davam edir. Dövlətimiz bu məsələlərə çox böyük diqqət göstərir. Ortaya qoyulan dövlət siyasətinin ali prinsipinin son illərdə reallaşmasını təmin edən strategiyanın, ümummilli layihələrin, 50-yə yaxın dövlət proqramlarının qəbul edilməsi nəticəsində, onların icrasına sərt nəzarətlə müşayiət olunan islahatlar dalğasında Azərbaycan insanının rifah göstəriciləri artmışdır. Qısa ifadə edilsə, “firavanlıq və rifah layihələri” adlana biləcək bu tədbirlər, ilk növbədə, hər bir vətəndaşın layiqli həyat tərzinin təmin olunmasına, insan hüquq və azadlıqlarının təminatına, dövlət idarəçiliyinin çevik və işlək mexanizmlər əsasında həyata keçirilməsinə, bir sözlə, davamlı və sabit inkişafa xidmət etmişdir.

Son 13 il ərzində Azərbaycanda 3 mindən çox məktəb, 600-dən çox xəstəxana, tibb mərkəzi tikilərək, təmir edilərək istifadəyə verilmişdir. Təhsilin inkişafı, intellektual gənc nəslin yetişməsi yönündə, əhəlinin sağlamlığı üçün bir çox xəstəliklərin profilaktikası və müalicəsi istiqamətində tədbirlər proqramları tərtib olunaraq həyata keçirilir. Məcburi köçkünlərin yaşayış problemlərinin həlli yolunda əsaslı işlər görülmüş və görülməkdədir. Onlar üçün 90-dan çox qəsəbə salınmış, 250 mindən çox köçkünə yeni evlər, mənzillər verilmişdir. İşsizliyin, yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı çox ciddi addımlar atılmışdır. Bu gün həm işsizlik, həm yoxsulluq ölkəmizdə təxminən beş faiz səviyyəsindədir [9]. Həmçinin sistem xarakterli islahatlar, institusional dəyişikliklər korrupsiyaya və rüşvətخورluğa qarşı mübarizədə vətəndaşın xeyrinə hesablanmış ən səmərəli alətlərdən biridir. Bu cür islahatlar sırasında “ASAN Xidmət” Prezidentimizin “dövlət siyasətinin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayanır” dezinin praktiki reallaşmasıdır. Çünki bu xidmət vətəndaş məmnunluğunun təmin edilməsini, korrupsiya və rüşvət hallarının istisna olunmasını, müasir texnologiyaların tətbiqini, dövlət qulluqçusu-vətəndaş münasibətlərində yeni düşüncə tərzinin formalaşmasını hədəfləmişdir [8, s.14].

Danılmaz həqiqətdir ki, Heydər Əliyev Fondu da bu gün Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi altında ölkəmizdə elmin, təhsilin, mədəniyyətin, səhiyyənin inkişafı, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılması sahəsində gördüyü işlərlə, eləcə də milyonlarla insanlara ünvanlanmış xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə insanlığa, bəşəriyyətə xidmət edir, müdrik şəxsiyyət Heydər Əliyev ideyalarının əbədi yaşamasına töhfələr verir. Fond həyata keçirdiyi global layihələrlə həm də insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı müdafiəçisi statusunda çıxış edir. Fond respublikamızın hərtərəfli inkişafına və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesinin sürətləndirilməsinə töhfəsini verməyə çalışır. Mümkün səviyyədə vətəndaşların problemlərinin həllinə səy göstərir, imkanlarını bu yöndə səfərbər edir. Fondun Azərbaycanda humanitar sahələrin, xüsusilə təhsilin, səhiyyənin inkişafı, mədəniyyətimizin inkişafı və təbliği, insan hüquqlarının qorunması və bir çox bu kimi mühüm sahələrdə həyata keçirdiyi proqramlar məhz Azərbaycan xalqının inkişafına, sağlam yaşayış tərzinə, elminə, mədəniyyətinə böyük töhfə, əvəzsiz qayğıdır.

Humanizm multikulturalizm siyasətinin mərkəzi elementidir

Bu gün bütün dünyada aktual olan problemlərdən biri də dini, irqi, milli ayrı-

seçkilik, dini radikalizm, ekstremizm, ksenofobiya, islamafobiyadır. Ancaq Azərbaycan özündə humanist dəyərləri ehtiva edən multikulturalizm siyasəti ilə dünya dövlətlərinə nümunədir. Multikulturalizm elə bir siyasətdir ki, o, mədəni plüralizmi qəbul edir və onun inkişafına şərait yaradır. Bu, ölkə əhalisinin etnik, irqi və dini müxtəlifliyindən asılı olmayaraq, onların hamısının hüquq və azadlıqlarına hörmətlə əlaqədardır [10]. Müxtəlif dinlərə və xalqlara mənsubluğuna görə ölkə vətəndaşları arasında ayrı-seçkilik aparamaması, bütün səmavi dinlərin nümayəndələrinə eyni gözlə baxması, məscid, kilsə və ya sinaqoqların bərpa və tikintisinə dəstək verməsi dövlətimizin siyasətinin humanist addımlarının təzahürüdür. Multikulturalizmin siyasi banisi olan Ulu Öndər Heydər Əliyev haqlı olaraq bu siyasəti ölkənin demokratik inkişafının tərkib hissəsi hesab edirdi. O, Azərbaycan ərazisində yaşayan milli azlıqların hüquq və azadlıqlarının, o cümlədən etnik-mədəni, dini dəyərlərinin qorunmasını demokratiyanın mühüm prinsipi olan əsas insan hüquq və azadlıqları kontekstində görürdü. Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə, nəhayət ki, dönüşü olmayan demokratik inkişaf yoluna çıxmış Azərbaycan Respublikası, onun qeyd etdiyi kimi, “dinindən, dilindən, irqindən asılı olmayaraq Azərbaycanın bütün vətəndaşlarının eyni hüquqlara malik” olmalarını təmin etməli idi.

Təbii olaraq, Ulu Öndər etnik millətçiliyə alternativ kimi bütövlükdə Azərbaycan xalqının və cəmiyyətinin, eyni zamanda Azərbaycan dövlətçiliyinin yüksəlişini şərtləndirən və multikulturalizmin əsas mənəvi bazası olan azərbaycançılıq prinsipini milli ideologiya kimi irəli sürdü. O qeyd etdi ki, etnik millətçilik, nəhayət etibarilə, etnik separatizmə, xalqlar arasında münaqişəyə gətirib çıxarır. Azərbaycançılıq ideologiyası isə dinindən, dilindən, irqindən asılı olmadan ölkədə yaşayan bütün vətəndaşları birləşdirir. Ulu Öndərin dediyi kimi, həqiqətən də “Azərbaycan onun ərazisində yaşayan bütün millət və xalqların ümumi vətənidir” [11].

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizdə Azərbaycan xalqının multikultural ənənələrinin qorunması və inkişaf etdirilməsi sahəsində həyata keçirilən siyasi istiqamət yeni mərhələdə onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla inkişaf etdirilir. Azərbaycanın mənəvi-siyasi yüksəlişində son dərəcə vacib məqamlardan biri dövlət başçımızın təşəbbüsü və iştirakı ilə 2011-ci ildən bəri mütəmadi olaraq Bakıda Beynəlxalq Humanitar Forumun keçirilməsidir. Artıq ənənəyə çevrilmiş bu forumun son açılışı zamanı etdiyi çıxışında Prezident İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, “bu dövlət siyasəti ölkə daxilində böyük rəğbət qazanır. Eyni zamanda, bu, cəmiyyətin də əhval-ruhiyyəsidir. Çünki dövlət siyasəti o zaman uğurlu icra edilə bilər ki, cəmiyyət də buna müsbət cavab verir. Cəmiyyətdə mövcud olan xoş əhval-ruhiyyə, multikulturalizmlə bağlı meyillər bizim dövlət siyasətimizi daha da gücləndirir”.

Bu gün Azərbaycanda multikulturalizm sahəsində bir-birini tamamlayan, sistemli xarakter daşıyan siyasi iradə və onun gerçəkləşməsi proqramı uğurla həyata keçirilir. Dövlətimizin multikulturalizmə, tolerantlığa verdiyi siyasi dəyərin dünya miqyasında real elmi, mədəni, sosial müstəvilərə köçürülməsi işində Heydər Əliyev Fondunun da xidmətləri böyükdür. Bu gün Azərbaycanın multikultural ənənələrinin qorunub saxlanması, təbliği ilə bağlı Heydər Əliyev Fondu olduqca əhəmiyyətli, möhtəşəm layihələr həyata keçirir. Bu layihələr Azərbaycan multikulturalizminin bir ölkə çərçivəsində qapalı inkişafını

deyil, dünya çərçivəsində dinlərin və mədəniyyətlərin müxtəliflikləri rejimində fəaliyyət göstərməsini reallaşdırır.

Amnistiya aktları humanist siyasətin göstəricilərindən biridir

Dövlətimizin həyata keçirdiyi bağışlama, əfv etmə siyasəti də humanizm siyasətinə bariz nümunədir və bu müsbət ənənənin təməli də Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Ümummilli Lider hər zaman mərhəmət, insanpərvərlik dəyərlərinə böyük önəm verib və bunu öz fəaliyyətində daim diqqət mərkəzində saxlayıb. O, məhkumların bağışlanması ənənəsini formalaşdırmaqla onlara etimad göstərdiyini sübuta yetirirdi. Burada əfv sərəncamlarının, amnistiya aktlarının əxlaqi, mənəvi-psixoloji, ictimai faydası özünü təsdiqləyir. Eyni zamanda, cinayətkarlıq yolundan üz çevirərək özünü cəmiyyətə inteqrasiya etməyə çalışan və bununla başqalarına da nümunə olan insanların sayının artması cəmiyyət daxilindəki kriminogen durumun stabilliyinə, cinayətkarlığın, ümumiyyətlə, neqativ halların səviyyəsinin azaldılmasına təsir göstərən faktor kimi çıxış edir. Humanizm siyasətinin əsas məqsədlərindən birini də rol və statusundan asılı olmayaraq, sosial münasibətlər sistemində iştirak edəcək, cəmiyyətə yararlı fərdlərin yetişdirilməsi və onların reabilitasiyası təşkil edir. Bunun üçün dövlət tərəfindən olduqca yüksək səviyyədə dəyərləndirilən müxtəlif addımlar atılıb və hazırda da bu istiqamətdə davamlı tədbirlər görülür. Bunlardan biri də azadlıqdan məhrum etmə və azadlığın məhdudlaşdırılması cəzasına məhkum edilmiş şəxslərin əfvi ilə bağlı dövlət başçısı tərəfindən imzalanan sərəncamlar, həmçinin amnistiya aktlarının qəbul olunmasıdır. Ulu Öndərin prezidentliyi dövründə, yəni 1993-2003-cü illərdə 7 Amnistiya aktı qəbul edilib və 32 əfv sərəncamı imzalanıb [12].

Bu siyasət Prezident İlham Əliyev tərəfindən də uğurla davam etdirilir. Belə ki, bütövlükdə ölkəmizdə 61 əfv Sərəncamı imzalanıb. Bu humanist addımlar mütəmadi xarakter daşıyır. 1996-cı ildən Azərbaycanda 11 amnistiya aktı qəbul olunub ki, bunun da 4-ü məhz Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə reallaşmışdır.

Dünyadakı nizamsızlıqda tarazlığı saxlayan Azərbaycan

Müasir dünyada yüksək texnologiyalara sahib inkişaf etmiş ölkələrin bəşəriyyətə daha böyük faydası ola bilər. Lakin real təcrübə tamamilə başqa mənzərəni ortaya qoyur. Milyonlarla insan öz yurdundan didərgin salınır. Zorakılıq qurbanı olanların sayı azalmır. Qadın, uşaq və qocalarla qeyri-insani rəftar özünü göstərir. Hazırda bütün dünya üzrə qaçqınların, məcburi köçkünlərin, münaqişələr zamanı zorakılığa məruz qalanların problemlərinin həlli ilə bağlı geniş müzakirələr aparılır. Rəsmi məlumatlara görə, bu gün dünya miqyasında münaqişələr və zorakılıq nəticəsində yurdlarından didərgin düşənlərin sayı 65 milyon nəfərə yaxındır. Təbii fəlakətlər və iqlim dəyişikliyi nəticəsində isə hər il 25 milyon insan öz evini tərk edir. Kifayət qədər yüksək rəqəmlərdir. İlk baxışdan ən inkişaf etmiş dövlətlər təsirli tədbirlər görməlidirlər. Lakin realıq başqa mənzərəni ortaya qoyur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin 25 ildir mövcudluq müddətində göstərdiyi təşəbbüslərə milli maraqlar mövqeyi ilə yanaşı, regional və qlobal kontekstdə yanaşdıqda, çox maraqlı özəlliklərə rast gəlirik. Bu gənc azad ölkənin rəhbərliyi bütün

bəşəriyyət və insanlıq üçün əhəmiyyətli proqramlar reallaşdırmaqdadır. Azərbaycanın təşəbbüsləri sosial-mədəni, humanitar, siyasi, təhlükəsizlik, iqtisadi, energetik, ekoloji sferaların hər birini əhatə edir. Nəinki Cənubi Qafqazda, heç postsovet məkanında ikinci belə nümunə yoxdur [13].

Ümumiyyətlə, Azərbaycan dövləti hər zaman humanizm dəyərlərinə sadıq olmuşdur. Özündə humanizm ideyalarını ehtiva edən hərtərəfli, geniş və dərin siyasət demokratikləşmənin əsas şərtlərindən biridir. Dövlətimizin həyata keçirdiyi həm daxili, həm xarici siyasət humanist dəyərlərin üzərində qurulub. Bu da Azərbaycanın demokratik dövlət olaraq inkişafında, formalaşmasında, irəliləməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan müstəqilliyini yeni qazanmış, keçid mərhələsində olan ölkə kimi demokratik inkişaf yolunun dönməzliyini və əbədiliyini özü üçün tam yəqinləşdirmiş, xalqın gələcək inkişafında mütərəqqi dəyərlərin rolunu və əhəmiyyətini daim önə çəkmişdir. Respublikamızın hazırkı sosial-iqtisadi inkişaf tempi, əldə olunan makroiqtisadi nəticələr ictimai həyatın müxtəlif sahələrində sosial rifaha, iqtisadi azadlığa və səmərəli təşəbbüskarlığa yönələn, hər bir vətəndaşın taleyində kardinal dəyişikliklərlə müşayiət olunan, demokratik islahatların dərinləşməsi yolu ilə insan inkişafına xidmət edən liberal islahatları yüksək dinamizmlə gerçəkləşdirmək imkanı yaradır. Dövlətimizin ümdə məqsədi müstəqil Azərbaycanlının rifahı, meyarı isə onu gerçəkləşdirməyə hesablanmış siyasi kurs olmuşdur. Beləliklə, əldə edilən mühüm qənaətlərdən biri isə budur: vətəndaşa, insansevərliyə, humanizmə dayanan siyasət XXI əsrdə Azərbaycanda milli dövlətçilik quruculuğunun fəlsəfəsini təşkil etmişdir! Çünki yalnız firavan insan, yetkin cəmiyyət və güclü dövlət öz vətəndaşlarının hüquqlarının gerçəkləşməsinə, insanların rifah halının yüksəlməsinə, hüquq və azadlıqlarının qorunmasına təminat verə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. <https://az.wikipedia.org/wiki/Humanizm>
2. Elşən Nəsimov. Humanizm prinsipləri və xeyriyyəçilik fəaliyyətinin əsasları, Alim baxışı // strateq.az, 02 oktyabr 2016.
3. Илья Новик. Гуманизм-демократия-глобализм. 1992.
4. Шилов В.Н. Гуманизм как политическая ценность // “Научные ведомости”, № 5 (45) 2008.
5. Ramiz Mehdiyev. Yeni siyasət: İnkişafa doğru // II cild. Bakı: Oskar, 2008, 343 səh.
6. Əli Eyvazov. Humanizm və xeyirxahlıq missiyası. Bakı: Nurlan, 2007, 192 səh.
7. Ramiz Mehdiyev. Yeni siyasət: İnkişafa doğru // I cild. Bakı: Oskar, 2008, 581 səh.
8. Ramiz Mehdiyev. İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan. Bakı: Şərq-Qərb, 2015, 223 səh.
9. V Beynəlxalq Humanitar Forumun rəsmi açılış mərasimində Prezident İlham Əliyevin nitqi // <http://www.president.az/articles/21214>
10. Etibar Nəcəfov. Müxtəlif ölkələrdə multikulturalizm siyasətinin müqayisəli təhlili // Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumu, 2011.
11. Kamal Abdullayev. Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi // Azərbaycan, 2015, 1 may, s. 3.
12. “Ulu Öndər Heydər Əliyevin humanizm ideyaları layiqincə davam etdirilir” // www.justice.gov.az/view_full.php?id=243
13. “Azərbaycanın təşəbbüsləri: humanizm, dialoq və ədalət naminə” // <http://newtimes.az/az/relations/4848/>

Жаля Сулейманова

СОВРЕМЕННЫЙ АЗЕРБАЙДЖАН: ПОЛИТИКА ГУМАНИЗМА В ДЕМОКРАТИЧЕСКОМ УПРАВЛЕНИИ

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена политике гуманизма в демократическом управлении в Современном Азербайджане. Гуманизм — демократическая, этическая жизненная позиция, утверждающая, что каждый имеет право и обязанность на определение смысла и формы своей жизни. Современное Азербайджанское государство в своей политике всегда опирается на принципы гуманизма. Улучшение благополучия нашего народа, всестороннее развитие наших граждан, обеспечение сосуществования людей в нашей стране в обстановке мира, спокойствия, дружелюбия является показателем гуманизма в государственном управлении.

Jala Suleymanova

MODERN AZERBAIJAN: POLICY OF HUMANISM IN DEMOCRATIC ADMINISTRATION

ABSTRACT

The article is dedicated to the policy of humanism in democratic administration in modern Azerbaijan. Humanism is a democratic and ethical life stance, which claims that everyone has the right and duty to define the meaning and form of his life. The policy of modern Azerbaijan is always based on the principles of humanism. Improvement the welfare of our people, all-round prosperity of our citizens, ensuring the coexistence of people in our country in an atmosphere of peace, tranquility, friendliness is an indicator of humanism in state management.